

Ц.Мөнхцэцэг.

Докторант

Улс төрийн манипуляци

Эртний сэтгэгч Фукидид ихэнх хүмүүс аливаа асуудлын үнэн мөнийг олох гэж биеэ зовоодоггүй, байгаагаар нь үнэн гэж хүлээн авдаг хэмээн үзсэн байдаг. Үнэхээр ч олон нийт мэдээллийн хэрэгслүүдээр тархаж буй элдэв баримт сэлт болон ам дамжин яригдаж буй цуу яриа зэргийг тэр болгон аль нь үнэн, аль нь худал болохыг шүүн үзэж ялгаж салгах гэж оролддоггүй, сонсоод л өнгөрдөг байна. Реклам сурталчилгааны гол зарчим болох олон дахин давтаж тасралтгүйгээр нэвтрүүлсний хүчинд худал зүйл ч гэсэн эцэст нь үнэн гэж үнэмшигддэг жамтай аж. Чухамхүү олон нийтийн үйл байдлыг энэхүү зарчмын дагуу өөрт ашигтайгаар өөрчлөх явдлыг улс төр судлалд манипуляци гэсэн нэр томъёогоор авч үздэг.

Улс төрийн манипуляци (political manipulation) гэдгийг улс төр судлалд хүмүүсийн улс төрийн ухамсар үйл байдлыг өөрийн эрх ашгийн үүднээс далд аргаар удирдах явдал гэж тодорхойлдог.¹ Манипуляци нь улс төр судлал, олон нийтийн санаа бодлын социологи, улс төрийн сэтгэл зүй зэрэг шинжлэх ухааны салбаруудын аль алиний судалгаанд хамрагддаг өргөн хүрээтэй асуудал юм. Манипуляцийг эдгээр салбарууд нэлээд олон янзаар тайлбарладаг.

1. Хүмүүсийг удирдах нөлөөлөх зорилготой, далд аргаар албадлага явуулдаг улс төрийн үйл ажиллагаа.

2. Сэтгэл зүйн нууц нөлөөлөл. Энэ утгаар нь манипуляцийг сэтгэл зүйн хүчирхийлэл, нийгмийн ухамсрыг төөрөгдүүлэх, сэтгэл зүйн дайн гэх мэтээр үздэг.

3. Хүмүүсийг тодорхой үйлдэл хийлгэх, эсвэл үл хийлгэх зорилготой өнгөлөн далдлалт хийсэн арга хэрэгсэл.

Ер нь манипуляцийг ямар талаас тодорхойлсон ч уг үйл ажиллагааны дотоод мөн чанар, гаднах үзэгдэл хоёр нь ямагт зөрөөтэй байдаг гэж ойлгож болох юм.

Олон нийтийн санаа бодлыг өөрчлөн манипуляци хийх явдал нь тоталитар болон авторитар дэглэмтэй улсуудад түгээмэл гэж зарим судлаачид үздэг боловч ардчилсан улсуудад ялангуяа сонгуулийн үед намуудын сурталчилгаанд байнга хэрэглэгддэг. Намууд төдийгүй засгийн эрх барьж буй хүчин олны дэмжлэгийг тогтоон барьж байхын тулд, түүнчлэн бусад орнуудад нөлөөгөө бэхжүүлэхийн тулд гадаад бодлогод манипуляци хийх явдал түгээмэл болжээ. Ийм учраас манипуляцийн үзэгдлийг судлах нь улс төр судлалын нэгэн гол чиглэл юм.

XIX зууны дунд үеэс ятган ухуулах, албадан дагуулах зэрэг аргаар хүний сэтгэл зүйд нөлөөлөх явдлыг сэтгэл зүйн шинжлэх ухааны хүрээнд анх судлах болсон байна. Улмаар энэ чиглэл нь улс төрийн сэтгэл зүй гэсэн бие даасан шинжлэх ухаан болж хөгжсөн юм. Г.Тард, Г.Лебон, Ш.Сигель нар сэтгэл зүйн далд нөлөөлийн талаархи судалгааны хөгжилд дорвитой хувь нэмэр оруулсан байна.

XX зууны дунд үеэс улс төрийн реклам, сурталчилгаа, хүний ухамсарт үзэл суртлын эзлэх байр суурийг улс төр судлалын шинжлэх ухаан судалгааны нэгэн объект болгон авч үзэх болсон байна.

Манипуляци хийх технологи. Улс төрийн манипуляци хийх технологи олон янз байдаг бөгөөд энд ерөнхий гурван хэлбэрийг нь авч үзье.

1. Олон түмний сэтгэл зүйн шинж чанарт тулгуурлан манипуляци хийх.

¹ А.И.Соловьев. Введение в политологию М., 1996. С.262.

Улс төрийн Манипуляцийн гол зорилго бол олон түмний итгэл үнэмшилд нөлөөлөх явдал байдаг учраас сэтгэл зүйн нарийн аргуудыг хэрэглэдэг. Оросын судлаач Е.Доценко "Сэтгэл зүйн манипуляци" гэдэг бүтээлдээ хүний аюулгүй байх, хүнс орон байраар хангагдах гэх мэтийн физиологийн хэрэгцээнээс авхуулаад нэр хүндэд хүрэх, бусадтай нэгдэн нийлэх, өөрөөрөө бахархах зэрэг бүхий л хэрэгцээ нь тухайн хүний зан байдлын гол сэдэл болдог гэж үзжээ. Чухамхүү иймээс айх үзэн ядах, жигших, үймэн сандрах зэрэг сэтгэл түгшил болон эх орноо хайрлах, манайх гэж элгэмсэх, бахархах зэрэг сэтгэл хөдлөлийн хэлбэрүүдийг манипуляцийн өгөөш болгон ашигладаг.

Сэтгэл зүйн дарамт шахал үзүүлэх нь манипуляцийн гол зарчим юм. Жишээлбэл: Айх мэдрэхүй дээр үндэслэгдсэн манипуляци нь ихэнхдээ эсрэг талаа буулгах гэсэн сөрөг сурталчилгаа байдаг. Америкийн судлаач Жеймс, Фишбек нар бага зэргийн айдас агуулсан сурталчилгаа нь сонгогчдод илүү үнэмшилтэй байдаг гэж дүгнэжээ. Өөрийгөө хамгаалах, аюул ослоос зугтан зайлах гэсэн төрөлх инстинктийг өдөөснөөр үйл байдлыг нь өөрчилж болдог ажээ. Тухайлбал, нэр дэвшигч Х нийгмийн хамгаалалд зарцуулах зардлыг багасгана хэмээн хөтөлбөртөө тусгасан гэж өрсөлдөгч нь мэдэгдэхэд Х-гийн төлөө саналаа өгөх гэж байсан сонгогчид, ялангуяа тэтгэврийнхэн эргэлзээнд орж сонголтоо дахин харж үзэх болно.

2. Мэдээлэл дамжуулах арга дээр тулгуурласан манипуляци

Манипуляци хийж буй субъект мэдээлэл дамжуулахдаа олон түмэнд зайлшгүй чухал боловч өөрт ашиггүй мэдээ баримтуудыг нуун дарагдуулж, өнгөц, ач холбогдол багатайг нь мэдээлэх явдал юм. Өөрөөр хэлбэл өнгөлөн далдлалт хийсэн, гол зүйлээс анхаарлыг нь холдуулах гэсэн байр сууринаас мэдээлэл тараадаг байна. Энэ аргаар манипуляци хийхийг зарим үед "дуугүй өнгөрөх" арга гэж нэрлэдэг.

3. Мэдээллийн их урсгалаар бөмбөгдөх манипуляци

Олон нийтэд сонин хэвлэл, телевиз радио гэх мэт бүх сувгаар худал ба үнэн нь мэдэгдэхгүй үй, олон мэдээллийг дамжуулах нь тодорхой асуудлаарх байр суурь, санал бодлыг эргэлзээнд оруулах талтай байдаг. Ялангуяа сонгуулийн компанийн үер нэр дэвшигчдийн намтар, ажил үйлс, хувийн зан чанар гэх мэтийн талаар хэрэгтэй хэрэггүй их баримт материал тарааснаар тэр дунд сонгогч улс төрийн хөтөлбөр зэрэг гол зүйлээ анзаарахгүйд хүрдэг.

Мөн энд Францын судлаач Ж.Эллюлийн үндэслэсэн "Ухуулга сурталчилгаа бол байнгын бөгөөд удаан хугацаанд үргэлжлэх ёстой" гэдэг зарчмыг дурьдах нь зүйтэй юм.¹ Реклам сурталчилгаа өдөр шөнөгүй, тасралтгүй явагдаж байж сая амжилт олдог гэж Эллюль үзжээ.

Манипуляци хийх сувгууд. 1. Визуаль (харагдах) суваг. Зурагт хуудас, туг далбаа, тэмдэг, фото зураг, телевизийн нэвтрүүлэг зэрэг зүйлс мэдээлэл дамжуулах визуаль сувагт орно.

Уриа лоозон, туг далбаа, гэрэл зураг зэргийг улс төрийн тэмцэлд эртнээс ашиглаж ирсэн. Эдгээр нь хүний нүдэнд хамгийн түрүүнд өртдөг, төсөөлөлд нь удаан хадгалагдаж үлддэг бөгөөд элдэв баримт бичиг, хөтөлбөр уншихаас илүү хялбар байдаг аж.

ЗХУ-ын төрийн тэргүүний суудалд хамгийн удаан суусан Л.Брежнев төр барьсан сүүлийн хэдэн жилдээ өвчний учраас ажил үүргээ гүйцэтгэж чадахаа байсан бөгөөд Улс төрийн товчооныхон түүний өмнөөс бүгдийг хийж байсан хэдий ч үнэн байдлыг олон түмнээс нуун дарагдуулж байсан нь сүүлд илэрсэн юм. Брежневийг залуухан эрч хүчтэй хэвээр байгаагаар харагдуулахын тулд хэдэн жилийн өмнөх юмуу эсвэл ихэд засч янзалсан гэрэл зургийг сонин хэвлэл дээр тавьдаг байсан тухай түүхчид өгүүлсэн байдаг. Энд тэнд хамтралынхантай, хөдөлмөрчдийн төлөөлөгчидтэй уулзлаа гэх мэтийн телевизийн мэдээ нэвтрүүлэг нь мөн хэдэн жилийн өмнөх юмуу монтажласан бичлэг байдаг байжээ.

² Политическая реклама. М, 1999. С 185

ХХ зууны 50-иад оноос хүчтэй түрэн орж ирсэн өдгөө улс төрийн манипуляцийн хамгийн чухал хэрэгсэл болоод байгаа визуаль сувгийн нэг бол телевиз юм. Телевизийн нэвтрүүлэг нь визуаль болон вербаль сувгуудийг хослуулсан хэлбэр боловч судлаачдын тооцоолсноор телевизээс авах мэдээллийн 70 хувь нь визуаль, багахан хэсэг нь вербаль байдаг ажээ.

Судлаачдын үзэж байгаагаар телевизээс авсан мэдээллийг хүмүүс үнэн бодитой гажуудал ороогүй гэж итгэдэг байна.¹ Телевизийн нэвтрүүлэг нь элдэв орчуулга шаарддаггүй, тухайн улс төрч гаднах төрх байдлаа ашиглан хүмүүст нөлөөлөх боломжтой, үзэгчдэд илүү сайн тогтоогддог зэрэг давуу талтай юм.

Телевизийн энэ давуу талыг улс төрчид сонгуулийн компанидаа төдийгүй олон улсын тавцан дээр ч хэрэглэх тохиолдол бий. Жишээлэхэд, 1980-аад оны сүүлчээр хуучин ЗХУ-ын тэргүүн М.Горбачев Америкийн телевизэд шууд ярилцлага өгчээ. Ярилцлагын бүх асуулт хариултыг урьдаас бэлдсэн, бүгдэд нь шинжилгээ хийсэн байсан хэдий ч Горбачев дэлгэцэн дээр маш таагүй, дүр төрх нь хэнд ч аятай сэтгэгдэл төрүүлэхээргүй гарсан байна. Горбачевын ийм байдалд орсны учир шалтгааныг дараа нь мэргэжилтнүүд нарийвчлан шалгасан аж. Тэгтэл Тагнуулын төв газар нэвтрүүлгийг бэлдэхдээ Горбачевтэй ярилцлага хийлгэхээр нүүрний зүүн хэсэгтээ хүн эвгүйцмээр согогтой сэтгүүлчийг зориуд сонгож авсан байжээ.

Телевизийн дуран сэтгүүлчийг баруун талаас нь үзүүлсэн учир үзэгчдэд юу ч анзаарагдсангүй. Харин Горбачевт сэтгүүлчийн согогтой нүүр шууд харагдаж байж. Ингээд ярилцлага хэдийгээр хурц асуудлыг хөндөөгүй боловч харилцан ярилцагчийн аймаар төрх байдал Горбачевт нөлөөлж эхэндээ ууртай байсан бол ярилцлагын сүүлд бүр хашгичих байдалд хүргэжээ. Улмаар Горбачевын нэр хүнд Америкт унаж эхэлсэн гэж энэхүү манипуляцийн талаар Оросын сэтгэл зүйч А.П.Ситников дүгнэсэн байдаг.²

1. Вербаль (үг яриа) суваг

Радио, ном сонин сэтгүүл, засгийн газраас гаргадаг баримт бичгүүд, намуудын хэвлэл, олны өмнө үг хэлэх зэргээр мэдээлэл дамжуулах аргууд үүнд хамаарагдана.

Эдгээрээс олон түмэнд илүү хүртээмжтэй байдаг, өдөр тутмын сурталчилгаа хийх боломжтойн хувьд томоохон сонинууд манипуляци хийхэд илүүтэй хэрэглэгддэг байна. Ялангуяа хүмүүст хамгийн түрүүнд тусч уншигддаг сонины тэргүүн өгүүлэл, гарчиг зэрэгт манипуляцийн шинжтэй зүйлс орох нь түгээмэл юм. Ийм өгүүлэл, нийтлэлд гарчиг нь агуулгатайгаа тохирохгүй байх нь олонтаа. Хүмүүсийн нэлээд хэсэг нь сонин уншихдаа зөвхөн гарчгийг нь уншаад өнгөрдөг дутагдлыг улс төрд ашигладаг юм. Жишээлэхэд, УИХ-ын гишүүн С.Оюун "Та аль намд элсэх бодолтой байна" гэсэн Өнөөдөр сонины сурвалжлагчийн асуултад "Одоогоор аль ч нам элсэх бодолгүй байна гэж хариулсан атал "С.Оюун МҮАН-д элсэх бодолгүй байна" гэж илт ташаа гарчигласан байх жишээтэй.³

Олон нийтийн санаа бодлын цуврал судалгаануудаас үзэхэд улс төрчид сонгогчдод бодит байдлын талаар үнэн зөв мэдээлэл өгөх бус, засгийн эрхийн төлөөх тэмцэлдээ дэмжлэг олж авах, эрх мэдлээ хүлээн зөвшөөрүүлэх зорилготойгоор л ярьж, бичиж байдаг ажээ.

Вербаль суваг дотроос мэдээллийг хамгийн хурдан шуурхай хүргэдэг хэрэгсэл нь радио нэвтрүүлэг юм. Улс төрийн аливаа үйл явдлын талаар хамгийн түрүүнд, анхны байр суурийг илэрхийлдэг бөгөөд нэг баримтыг олон дахин давтах боломжтой суваг нь радио юм. Сэтгэл зүйчдийн судалгаагаар хамгийн анхаарал муутай сонсогч

¹ В.О.Чкуасели Выборные технологии . М , 1999. С 71

² Интерфакс А и Ф. 1998 № 213

³ Ц.Мөнхцэцэг . Олон түмний улс төрийн үйл байдалд мэдээллийн хэрэгслийн үзүүлэх нөлөөллийн зарим асуудал . 1999. 46-р тал

хүртэл радиогоор нэг мэдээллийг хэд дахин санамсаргүйгээр сонссоны эцэст тогтоож авдаг, ухамсарт нь үлддэг болохыг сэтгэл зүйн судалгаагаар баталсан байна.¹

Үг яриа ч гэсэн хүмүүст нөлөөлөх чухал хэрэгсэл болдог.

Улсын тэргүүн, томоохон зүтгэлтэн радиогоор юмуу олны өмнө микрофоноор үг хэлэхэд сонсогчид тухайн үгний агуулгаас илүү ярьж буй төрх байдал, хоолойны өнгө зэргийг илүү анхаардаг ажээ.

Судалгаанаас үзэхэд жил ирэх тутам хүмүүс зузаан зузаан ном, сэтгүүл унших, улс төр эдийн засгийн төвөгтэй асуудлаархи нэвтрүүлгийг удаан цагаар үзэж суух нь багасч байна. Хүмүүс мэдээллийг аль болох богино хугацаанд хялбарчлан авахыг хүсэх болсон нь манипуляци хийгчдэд дөхөм болж байна. Олон нийт асуудлыг өнгөц шинжтэй үнэлж дүгнэж, сэтгэл хөдлөлийн байдлаар сонгуульд оролцох болов. 1976 онд АНУ-д сонгуулийн дараахан хийсэн судалгаагаар шинэ ерөнхийлөгч Ж.Картерын төлөө саналаа өгсөн сонгогчдын 75% нь улс төр, эдийн засгийн чухал асуудлаархи түүний байр суурийг огтхон ч мэдэхгүй байсан нь гайхал төрүүлэхүйц жишээ юм.²

Ийнхүү улс орны дотоодын улс төрийн тэмцэлд манипуляцийг өргөн хэрэглэхийн хамт олон улсын тавцан дээр бусад улс оронд нөлөөгөө бэхжүүлэх зорилгоор ч мөн ашигладаг юм.

Олон улсын тавцан дээр сэтгэл зүйн манипуляци хийхдээ улс төрийн ухуулга сурталчилгааны бүх хэлбэрээс гадна дипломат, эдийн засаг, улс төр, цэргийн гэх мэт бусад арга хэрэгслийг ч мөн ашигладаг.

“АНУ даян дэлхийн энх тайван аюулгүй байдлыг сахиулагч гол хүчин байх ёстой” гэдэг Ж. Кеннедигийн засаг захиргааны анх гаргасан номлол 40 жилийн турш тус улсын гадаад бодлогын гол зарчим болж байгаа бөгөөд мэдээллийн бүхий л хэрэгслүүд байнга үүнийг давтаж, ухуулж ирсэн бөгөөд америкчууд ч бүрэн дэмжиж ирсэн юм.

Вьетнамын дайны үед энэ номлол АНУ-ын засаг захиргааны бодлогыг зөвтгөж олон түмний дэмжлэгийг авч байсан юм. Вьетнамын дайнд оролцогчдыг үндэсний баатрын дайтай өргөмжилдөг нь өдгөө ч хэвээрээ байгаа юм.

Дээрх номлолыг чухамхүү манипуляцийн хүчинд америкийн жирийн иргэний ердийн ухамсарт гүн бат суулгаж өгсөн учраас Иран-Иракийн дайн, Персийн булан, Косовогийн хямрал зэрэг асар их хөрөнгө хүч зарсан цэрэг, зэвсгийн хүч хэрэглэх ажиллагаа явуулж буй засгийн газраа олон нийт нь дэмжиж иржээ.

80-аад оноос америкчууд Хятадад нөлөө олж авах, Зөвлөлтийн байр суурийг шахахын тулд Хятадын нийгмийг социалист үзэл суртлаас ангижруулах, Америкт ойртуулах гэсэн хоёр чиглэлээр манипуляци явуулж эхэлснийг судлаачид тэмдэглэсэн байдаг.³

Ингэхдээ дараах аргуудыг хэрэглэжээ.

-Хятадын окутан, мэргэжил дээшлүүлэгчдийг хөнгөлөлттэйгээр АНУ-д суралцуулах

-Экспортлох барааны хэмжээг нэмэгдүүлсний үндсэн дээр Хятадын олон нийтийг Америкийн шинжлэх ухаан, технологийн ололттой танилцуулан татах

-Сэхээтнүүд, тэр дундаа сөрөг хүчний гэгдэх эрдэмтэн судлаачидтай ажил мэргэжлийн нөхөрсөг холбоо тогтоох

-Америкийн авторуудын зохиол бүтээл, киног олноор хятад хэл рүү орчуулж олны хүртээл болгох

-Хятад дахь Америкийн телевиз, радиог бүтэн цагийн нэвтрүүлэгтэй болгон чөлөөт нийгмийн сайн сайхан байдлын тухай мэдээллийн хүрээг өргөсгөх

¹ Политическая реклама . М .1999 .С 191

² Laswell.H.D. The theory of Political propoganda // Public opinion, 1996 p.116

³ Smith M; The Media Game : American politics in the television age 1993. Boston, P 234

Сүүлийн үед техник технологийн янз бүрийн нарийн ширийн арга ашиглан хүний сэтгэл зүйд нөлөөлөх аргыг улс төрд хэрэглэх болов. Хүмүүсийг цочоон сэтгэлийг нь хөдөлгөх, зарим үед тайвшруулан намжаах нөлөө үзүүлдэг микрофон АНУ-ын Ерөнхийлөгч асан Б.Клинтонд байсныг сэтгэлзүйчид нотолсон байдаг.¹

Манипуляцийг зөвхөн олон түмэнд нөлөөлөхөд төдийгүй бас улс төрчид өөр хоорондын тэмцэлдээ ашигладаг юм. Маш өндөр түвшинд системчлэгдэн боловсруулагдсан, хими, физик, сэтгэл зүйн шинжлэх ухааны хамгийн сүүлийн үеийн ололтуудад үндэслэгдсэн манипуляцийн шинэ аргууд бий болсоор байна.

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч асан Б.Ельцин Германд төрийн айлчлал хийж байхдаа найрал хөгжмийг удирдсан, Бельгид болсон Европын Холбооны дээд хэмжээний уулзалтад оролцохоор явахдаа онгоц буух үед унтаад сэрэхгүй байсан зэрэг фактуудыг тухайн үед Оросын Ерөнхийлөгчийн имижемейкэр байсан сэтгэл зүйч оюун ухаанд нь гаднаас нөлөөлсөн гипноз маягийн манипуляцийн үр дүн гэж үзсэн байдаг.

Сэтгэхүйд нөлөөлөх эмийн бодис, тодорхой үелзэл дээр тавихад тэр орчны хүмүүсийн оюун ухааныг удирдаж болдог генератор зэргийг Өрнөдийн орнуудад бүтээсэн байна.

Тэр ч бүү хэл сэтгэл зүйн манипуляци хийх эрхийг зарим улс орнууд тодорхой субъектэд хуулиар олгосон байдаг. 1991 онд АНУ-ын Конгресс “Үндэсний аюулгүй байдлын тухай” 1947 оны хуулиндаа нэмэлт өөрчлөлт оруулж, засгийн газартаа сэтгэл зүйн нууц ажиллагаа явуулах эрх олгосон байна.²

Хилийн чанадад эдийн засаг, улс төр, цэргийн үйл ажиллагаа явуулахдаа сэтгэл зүйн нууц арга хэрэглэж болох тухай энэ хуулинд дурьдсан байдаг.

Мэдээлэл сэтгэл зүйн аюулгүй байдлын асуудал. Шинжлэх ухаан технологийн хөгжлийн хэрээр хувь хүний болон олон түмний зан байдалд гаднаас нөлөөлөх аргууд улам боловсронгуй болж байгаа нь мэдээлэл сэтгэл зүйн аюулгүй байдал гэсэн шинэ асуудлыг бий болголоо. Мэдээлэл сэтгэл зүйн аюулгүй байдал гэдгийг хувь хүн нийгмийн бүлэг, олон нийт мэдээлллийн арга хэрэгслээр сэтгэл зүйн хүчирхийлэлд өртөхөөс хамгаалагдсан байдал гэж ойлгож болно.

Хүмүүсийг сэтгэл зүйн нууц хүчирхийлэлд өртөхгүй байх нөхцлийг бүрдүүлэх нь нийт улс үндэстний төдийгүй дэлхий дахины нэгэн чухал асуудал болж байна. Ялангуяа даяарчлалын нэг хөшүүрэг болсон хил хязгаар, улс төрийн дэглэм, цаг хугацаанаас үл хамааран ямар ч саад тотгоргүйгээр нэвтэрдэг интернетийн сүлжээгээр аливаа хүчирхийлэл, ёс бус үйлдэлд уриалан дуудсан мэдээллүүд цацагдах болсон нь ихээхэн түгшүүр төрүүлж байгаа юм.

Мэдээлэл сэтгэл зүйн аюулгүй байдлын асуудлыг сөхөж тавих болсон нь дараах учир шалтгаантай.

1. Нийгмийн бүхий л салбарт мэдээллийн гүйцэтгэх үүрэг өндөрсөж “Хэн мэдээлэлтэй байна тэрээр эрх мэдэлтэй байна” гэсэн зарчим үйлчилдэг мэдээллийн эрин зуунд дэлхий нийтээр шилжин орлоо. Энэхүү мэдээлэлжсэн нийгэмд хүн аюулгүй амьдрахын тулд хуучны сэтгэлгээ, амьдрах хэв маягаа өөрчлөхөөс өөр аргагүй юм.

2. Хүний сэтгэл зүй болон мэдээлэл дамжуулж буй орчин хоёрын харилцаа нь тэнцвэргүй, мэдээлэл нь хүнийг захирах байр суурьтай болсоор байгаа тул үүнийг зохицуулах ямар нэг оптималь хувилбарыг гаргах шаардлагатай болж байна.

¹ Интерфакс А и Ф . 1998, № 201

² Бодалев. А.А. Политическая психология. М., 2001. С-718.

3. Улс төрчид болон бусад субъектүүдийн зүгээс олон түмнийг төөрөгдүүлэх, хууран мэхлэх зэрэг манипуляцийн төрлүүд улам боловсронгуй болж, технологийн иж бүрэн нууц аргуудыг хэрэглэх болсон.

Эдгээр учир шалтгааны улмаас хүнийг сэтгэл зүйн хүчирхийллээс хамгаалах асуудал нийгмийн шинжлэх ухааны өмнө тавигдаж байгаа юм.

Олон нийт манипуляцид өртөхгүй байх боломж байна уу? Олон нийтийн санаа бодлын цуврал судалгаануудаас харахад иргэд аливаа манипуляцид өртөхгүй байх боломж хязгаарлагдмал боловч нөлөөллийг нь тодорхой хэмжээгээр багасгах боломжтой нь харагдаж байна.

Манипуляцийг хязгаарлах нөхцөл бол тухайн нийгмийн улс төрийн соёлыг зохистой өндөр түвшинд хүргэх, мэдээллийн аль болох олон янзын сувгийг хүртээмжтэй болгох явдал юм. Түүнчлэн олон түмний ухамсар, хэвшиж тогтсон сэтгэлгээ (менталитет) зэрэгт ардчилсан үнэт зүйлсийг төлөвшүүлэх нь зөв юм. Эдгээрээс гадна хүмүүсийн хувийн туршлага янз бүрийн үйл явдлын дунд бүрэлдэн тогтсон, улс төрчдийн зүгээс хяналтанд өртдөггүй коммуникацийн суваг болох гэр бүл, хамаатан, танил нөхдийн хүрээний мэдээллүүд нь манипуляцид өртөхөөс хамгаалдаг байна.

Монголын өнөөгийн нөхцөл байдалд олон түмэн манипуляцид өртөх магадлал өндөр гэж үзэх үндэслэлтэй. Албан ёсны ганц үзэл суртал, мэдээллийн ганц сувагтай байснаас үлдсэн сэтгэлгээ нь олон янзын зөрөөтэй байр суурь дотроос үнэн зөвийг ялган таних дадалд сурахад саад болж байна. Мөн олон нийт уламжлалыг шүтэх, өнгөрсөн үеийн туршлагыг баримтлах зэрэг уламжлалт нийгмийн түвшний сэтгэлгээтэй хэвээр байна. Төрөө дээдэлдэг, "Төрийн минь сүлд өршөө" гэж залбирдаг үзлийг улс төрд ашигласаар байгаа юм. Иргэн нь төрдөө биш, төр нь иргэддээ үйлчилдэг нийгмийн зарчим манайд хэрэгжихгүй байгаа нь олон түмний менталитеттэй ч холбоотой байж болох юм.